

Organisatie van de Academische Opleidingsschool HAN Pabo, Delta en De Basis in Arnhem

Inrichting en facilitering van de samenwerking tussen HBO en PO

Een Academische opleidingsschool is een samenwerkingsverband waarin basisscholen in samenwerking met een lerarenopleiding verantwoordelijk zijn voor 40% van het curriculum van studenten. In dit percentage zit niet alleen het voorbereiden, uitvoeren en evalueren van leerarrangementen maar ook het deelnemen aan activiteiten die vanuit vraagstukken in de school zijn ontstaan. Dat doet een groot beroep op de onderzoekscultuur binnen scholen. Alleen het vaststellen van de kennisdoelen die een onderzoek voor schoolontwikkeling op moet leveren is niet eenvoudig. Scholen werken dan ook jaarlijks met een eigen onderzoeksplan. Daarnaast worden resultaten van flankerend onderzoek benut om het resultaatgericht samenwerken te versterken en opbrengsten uiteindelijk ten goede komen aan alle leerlingen in het primair onderwijs.

De Han Pabo heeft in Arnhem met een tweetal besturen hard gewerkt aan het ontwikkelen van een duurzame relatie tussen de pabo en de scholen. In dit document worden aandachtspunten beschreven ten behoeve van de organisatie, de inrichting en de facilitering.

Samenwerken en opleiden in een Academische Opleidingsschool kan gerealiseerd worden als aan de vier onderstaande voorwaarden wordt voldaan.

- Het opleiden vindt plaats vanuit een hecht samenwerkingsverband
- Onderzoek wordt als vliegwiel voor ontwikkeling in de samenwerking beschouwd
- Verantwoordelijkheden, rollen en kwaliteitszorg zijn helder omschreven
- Het aantal opleidingsplaatsen en facilitering zijn gewaarborgd

Het opleiden vindt plaats vanuit een hecht samenwerkingsverband

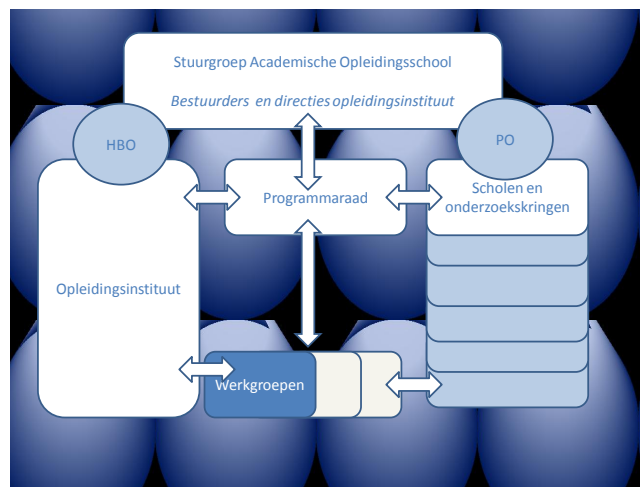
De formele basis voor de samenwerking is een samenwerkingsovereenkomst. Hierin zijn afspraken gemaakt over de manier waarop een substantieel deel van de opleiding van leraren wordt verzorgd vanuit de beroepspraktijk. Dit wil niet zeggen dat studenten binnen deze samenwerkingsverbanden meer stage hebben. Er wordt vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid gekeken wat en waar de student het beste kan leren. Ook binnen de lerarenopleiding is de samenwerking zichtbaar. Specialisten uit de beroepspraktijk kunnen als gastspreker uitgenodigd worden, opleidingsdocenten begeleiden studenten bij de vraagstukken uit de beroepspraktijk.

De ontwikkeling van een opleidingsschool vereist een gemeenschappelijk gedragen visie om richting te kunnen geven aan het gezamenlijke opleidingsplan.

Dat vraagt niet alleen een samenwerking op operationeel niveau, maar ook op strategisch en tactisch niveau. Er moet een duidelijke communicatiestructuur zijn, waarin ieder zijn taak en rol kent.

In figuur 1 op de volgende pagina wordt geschetst op welke wijze er op alle lagen regie en verantwoordelijkheid ontstaat met als doel de kwaliteit van de inhoudelijke samenwerking te versterken. Op strategisch niveau wordt verkend welke mogelijkheden binnen of buiten het samenwerkingsverband aanwezig zijn om de kwaliteit van samenwerking te versterken en vanuit welke kaders er dagelijks leiding gegeven kan worden aan de versterking van de samenwerking tussen het HBO en PO. Een laatste aspect is de financiële verantwoording. In het verleden kende

de Academische Opleidingschool een projectgroep met een voorzitter. Een duurzame verbinding tussen het HBO en PO vereist echter meer dan een projectgroep. De dagelijkse aansturing van de Academische Opleidingschool valt dan ook onder de verantwoordelijkheid van een programmaraad met een vertegenwoordiger vanuit het HBO en PO als voorzitter. Zij sturen op verantwoordelijke en productieve werkrelaties binnen de reguliere samenwerking in scholen en het instituut en monitoren de voortgang van de tijdelijke projectopdrachten waar werkgroepen aan werken.

Figuur 1: Organogram Academische Opleidingschool

Onderzoek wordt als vliegwiel voor ontwikkeling in de samenwerking beschouwd

Samen Opleiden krijgt gestalte vanuit een driehoeksrelatie waarin onderzoek als vliegwiel wordt benut voor ontwikkeling. De driehoeksrelatie tussen het kenniscentrum, de opleiding en het werkveld is een belangrijke voorwaarde voor de kwaliteitsverbetering van samenwerking. We kennen ook de driehoeksrelatie tussen student, basisschool en lerarenopleiding waarin onderzoeksactiviteiten een belangrijke plaats hebben bij het Samen Opleiden. Het 'denken in driehoeken' leidt tot een verschuiving van hiërarchische organisaties naar netwerkorganisaties ofwel leergemeenschappen. Die beweging komt voort uit de groeiende noodzaak om bestaande werkwijzen continu te vernieuwen¹. De basis voor het 'Samen Opleiden' is een gedeelde verantwoordelijkheid binnen de driehoeksrelatie. Vanuit die gedeelde verantwoordelijkheid en een gemeenschappelijk perspectief worden leeractiviteiten ontwikkeld waarmee afgestemd kan worden op leervragen van (aanstaande) leraren en actuele vraagstukken uit schoolorganisaties. Vanuit deze driehoeksrelatie wordt er op de werkplek en het instituut ingezet op vormen van trialogisch leren² waardoor (aanstaande) leraren samen leren en iets nieuws ontwikkelen wat nog niet bekend was. In het ontwikkeltraject, ondersteund door experts uit de school, de lerarenopleiding of daarbuiten, maken (aanstaande) leraren gebruik van reeds bestaande kennis en transformeren dit tot iets nieuws. Deze benadering is trialogisch omdat er

¹ Verdonschot, S. (2009), **Learning to innovate**. Universiteit Twente

² Meer weten over trialogisch leren? <http://www.ou.nl/documents/10815/8ff9423a-47de-4fff-8c29-64e1b25dc6b2>

sprake is van minstens twee personen en een kennisdoel die samen één gezamenlijk leerproces vormen. Door samenwerking wordt nieuwe kennis opgebouwd en kan bestaande kennis worden getransformeerd. Dit gebeurt bijvoorbeeld wanneer een (aanstaande) leraar twee theorieën met elkaar in verband brengt en zo bestaande ideeën integreert tot een nieuw idee. Een tweede doel van deze vorm van leren is de voorbereiding van (aanstaande) leraren op een maatschappij waarin wordt verlangd dat professionals complexe problemen kunnen oplossen, samen kunnen werken met collega's en de omgeving van de school en zichzelf een leven lang blijven ontwikkelen. Trialogisch leren versterkt de onderzoekende houding van (aanstaande) leraren en creëert ruimte om vanuit distantie naar de eigen beroepspraktijk te kijken.

Om de onderzoekscultuur in scholen te versterken is het van belang om binnen de dagelijkse hectiek van een school ruimte te creëren voor samen leren. Een onderzoekskring waarin studenten, instituutsopleiders van de lerarenopleiding, experts uit de school en de directeur in participeren is een vliegwiel voor het versterken van een onderzoekscultuur in scholen. Dat vereist wel meer dan alleen een onderzoekende houding van de deelnemers. Niet alleen de student heeft kennis op het vlak van onderzoek nodig, ook de andere participanten van de onderzoekskring dienen over voldoende onderzoeksvaardigheden te beschikken. Een doorgaande leerlijn voor onderzoek binnen het HBO en PO voor (aanstaand) personeel en directeuren is dan ook van belang en een belangrijk ontwikkelpunt binnen de Academische Opleidingscholen in Arnhem.

Daarnaast wordt er vanuit het lectoraat van de Faculteit Educatie regelmatig binnen de AOS flankerend onderzoek uitgevoerd waardoor het samenwerkingsverband als geheel zich kan blijven doorontwikkelen en de innovatie van zowel de lerarenopleiding als het primair onderwijs verder vorm kan krijgen.

Verantwoordelijkheden, rollen en kwaliteitszorg zijn helder omschreven

Om vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid op te leiden moet men van elkaar weten wie welke rol en verantwoordelijkheid heeft binnen het Samen Opleiden. Binnen een samenwerkingsverband blijft iedere onderwijsorganisatie ook een eigen verantwoordelijkheid houden.

- Zo ligt de eindverantwoordelijkheid voor de toetsing bij de lerarenopleiding, terwijl **schoolopleiders** verantwoordelijk zijn voor een gefundeerd oordeel over het functioneren op de werkplek.
- Ook de leerkracht in de school, die een **mentor**-rol heeft naar de student moet helder weten wat zijn verantwoordelijkheid is. Hij moet in staat zijn om de student te begeleiden op het gewenste opleidingsniveau. Hij dient hier niet alleen ruimte voor in te plannen, maar zich ook te verdiepen in de verschillende opleidingsniveaus en de doelen waar studenten aan werken.
- De leerkracht die als **lid van een onderzoekskring** deelneemt dient ruimte te hebben in zijn jaartaak en zich te willen verdiepen vanuit een vraagstuk in de school. Om dit mogelijk te maken is het belangrijk dat deze rol ook vanuit het perspectief van teams bijdraagt aan schoolontwikkeling.
- De **directeur** moet in staat zijn om talenten in zijn school te herkennen en binnen zijn/haar school ruimte creëren voor leren en ontwikkeling van (aanstaande) leraren. Dat vereist niet alleen organisatietalent, maar de directeur moet ook in staat zijn om dit leren te verbinden aan schoolontwikkeling. Bekendheid en ervaring met het doen van onderzoek is noodzakelijk.

- Ook **de student** heeft een verantwoordelijkheid. Op basis van zijn eigen leervragen en opdrachten vanuit schoolontwikkelthema's voert hij activiteiten op de werkplek en de opleiding uit en moet hij/zij deze kunnen verantwoorden op welke wijze hij aan het beoogde opleidingsniveau voldoet.
- Zij worden hierin uiteraard ondersteund door **opleidingsdocenten** in het instituut en de **instituuetsopleider** die met ondersteuning van lectoren uit het kenniscentrum in een onderzoekskring participeert. Ook van hen wordt verwacht dat zij binnen het onderwijs en het participeren binnen onderzoekskringen aan kunnen sluiten op de beroepscontext waar de student zich in ontwikkelt. Met name de instituutsopleider binnen een onderzoekskring heeft te maken met een nieuwe uitdaging. Hij participeert immers in de onderzoekskring en heeft daarbij het leren van zowel de student als de leraar in de school op het oog. Het gaat dan niet meer alleen om recht doen aan verschillen tussen studenten, maar ook om recht te doen aan verschillen tussen teams.

Het omschrijven van die rollen is niet voldoende. Om binnen de samenwerking in de Academische Opleidingschool voortdurend in te zetten op kwaliteitsontwikkeling is een vorm van gezamenlijke personeelsbeleid, kwaliteitszorg en flankerend onderzoek nodig.

Het aantal opleidingsplaatsen en facilitering zijn gewaarborgd

Om een samenwerkingsverband tussen PO en HBO te realiseren en gezamenlijk na te denken over een herverdeling van taken en facilitering, is het aantal opleidingsplaatsen voor studenten van groot belang. Daarmee lijkt het alsof de focus ligt op het "opleiden van studenten". Uit bovenstaande tekst moet de lezer echter opgemaakt hebben dat dit slechts ten dele het geval is. Het gaat veel meer om kwaliteitsontwikkeling binnen de onderwijsketen van het primair onderwijs. Scholen maken afspraken met de opleiding over het aantal op te leiden studenten per jaar. Voor de opleiding betekent dit een veranderend plaatsingsbeleid en zorgt dat deze plaatsen ook altijd benut worden voor het Samen Opleiden. Voor een school betekent het dat er structureel veel studenten in een school zijn en van bijna iedere leraar wordt verwacht dat hij zich wil ontwikkelen in het mentorschap. Door als opleiding taken op het vlak van stage te beleggen bij de schoolopleider ontstaan er voor de school mogelijkheden meer gebruik maken van expertise uit de lerarenopleiding. Kortom, het faciliteren van de nieuwe rollen in een samenwerkingsverband, staat en valt met het werkveldbeleid van een opleiding en de substantiële ruimte binnen scholen om studenten op te kunnen leiden. Dat doet een groot beroep op leiderschap binnen de lerarenopleiding, besturen en scholen.

Meer informatie?

Martine Derks is programmaleider Samen Opleiden / senior-beleidsadviseur van de HAN Pabo. Indien u meer informatie wilt kunt u mailen naar martine.derks@han.nl

Wim Folker is bestuursconsulent Onderwijs & Kwaliteit en directeur bestuursbureau. Indien u meer informatie wilt kunt u mailen naar w.folker@deltascholen.org